

Szélmalomok Csengelén

Molnár Mihály

A 19. század végén Csengele környékén felélénkült a szélmalomépítés. 1885-ben Csongrád megyében még csak 159 szélmalom működött¹, azonban ez a szám az 1894-es évre már 440-re szaporodott.² Szegeden és hatalmas tanyavilágában a 19-20. század fordulóján összesen 91 működött.³ Csengele területén kettő épült.

Vass József tanulmányában leírja, hogy *"Az Alföldön kevés olyan módos gazda volt, aki a malmot téglából építette. Legtöbbször téglalapra, helyben vert vályogból építették. A vályogfalat pelyvás sárral tapasztották be és csak a belső részt meszelték be fehérre, mivel a külső falat évente, legföljebb két évente újra kellett tapasztani, a leázás miatt."*⁴ Megállapításai a csengelei szélmalomokra is igazak lehetnek.

Az egyik malom a kelópataki részen épült, és Kalmár János tulajdona volt. Kalmárról annyit tudunk, hogy Kiskunfélegyházáról költözött Gajgonyába (ma: Balástya része), majd onnan 1922-ben Csengelére.⁵ Ezután építette fel a szélmalomát a Csengele 419. szám alatt.⁶ Az épület kisméretű volt, és főleg darát készítettek benne. Az 1930-as években a tulajdonos tönkrement, és a tartozás fejében a malmot elvették tőle (a csengelei iskolai anyakönyvekben 1936-ig említik szélmolnárként). Kalmár ezután napszámoként kereste kenyerét. A malom tovább már nem működött, az enyészeté lett. Az 1950-es évek vége felé még láthatók voltak a romjai. Az 1961-es tsz-alakulás után a maradványokat is elbontották, és a területet felszántották. Jelenleg legelő van a helyén.⁷

A másik malom a mai Felszabadulás u. 19. számú telek területén állt (1930-ban a címe: Csengele 49.)⁸, és Kordás Mihály tulajdona volt. Ő a csengelei kapitányság területén nagyobb földterületet bérelt, módos gazdának számított. Az építés dátuma nem ismert, de Szeged 1887-ből származó külterületi házszámjegyzéke már feltünteti. Egy feljegyzett betyártörténet szerint az 1860-as évek legelején már állt, és a hozzá tartozó épület két szobája kocsmahelyiségül szolgált.⁹ Ebben az időszakban Kordás Mihály

Id. Kordás Mihály szélmalma

1850-1949) még gyermek volt, tehát – ha a történetben szereplő adatok pontosak - a malmot vagy vásárolta, vagy pedig rokonaitól örökölte.

Kordás Mihály nem volt szakember, ezért szélmalzában molnárokat foglalkoztatott. A korra jellemző volt, hogy az említett betyártörténet szerint az 1860-as évek legelején a molnár megszökött tőle. 1918 előtt több molnár dolgozott nála, közte a már említett Kalmár János is, aki később saját szélmalmost épített. 1918. augusztus 20-án a kiskunmajsai Hajdú Répa Jenő (1897-1969) vette át a malom vezetését és a Szegedi címtár szerint még 1930-ban is bérelte.¹⁰ Ő a molnárság mellett az asztalos mesterséget is kitanulta, így a gondozatlanság miatt tönkrement malmot négy hét alatt rendbe hozta. Ezen idő alatt a malomban lakott, mert a molnárlakás is le volt pusztulva.¹¹

1921-ben egy erős szélvihar levetette a szélmalom tetejét és a vitorlá-

A megrongálódott malom

Id. Kordás Mihály és felesége

kat is összetörte. A helyreállítás mintegy két hónapi munkába tellett, melyhez Kordás gazda adta az anyagot, a molnár pedig a munkát.

A szélmalom az 1920-as évek közepéig fehérlisztet nem tudott őrölni. Ekkor szereztek be egy hengersizéket és egy koptatógépet, így már Csengelén is készülhetett fehérliszt. Ez azonban nem sokáig tartott, mert az öreg malomszerkezet ezt a terhelést már nem bírta el, egy év alatt három esetben szakadt össze. Újra kellett csinálni, de a tulajdonos erre nem volt hajlandó. Felszólította Hajdú Répa Jenőt, hogy a berendezéseket szerelje le és fizessen kártérítést a részére. A molnár ezt nem tette meg, ezért per lett az ügyből. Ezt Hajdú Répa nyerte meg és a leszerelt hengersizék díjtalanul az övé lett.¹²

Az 1930-as évekre a szélmalom teljesen elavult, az igényeket nem tudta kielégíteni. Hajdú Répa Jenő és sógora, Hegedűs József a szélmalommal szemben felépített egy motoros meghajtású malmot 1935-ben. Mikor ez beindult, a szélmalom befejezte működését.

Források:

¹ Dr. Jekelfalussy József: Magyarország malomipara az 1885. év elején (Hivatalos Statisztikai Közlemények, Budapest 1885, p. 19.)

² A szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1894-ről szóló jelentése

³ Bányai Jenő: Szegedi Malomhistoria (Szeged 1991, p. 33.)

⁴ Vass József: A dorozsmai szélmalom (Kiskundorozsma, 2000, Dorozsmai füzetek 1.)

-
- ⁵ Felsőcsengelei áll. el. népiskola anyakönyve az 1921/22-es tanévről (Csengelei Általános Iskolában)
- ⁶ Bátyai Jenő: i. m., p. 67.
- ⁷ Gémes Antal (Tanya 13.) visszaemlékezése 2003-ban.
- ⁸ Bátyai Jenő: i. m., p. 68.
- ⁹ A talyigás szenátor pipája (in: Történetek a szegedi betyárvilágból; válogatta: dr. Bálint Sándor; Szeged 1961., p. 142-157.)
- ¹⁰ Bátyai Jenő: i. m., p. 68..
- ¹¹ Deutsch Edéné szül. Katona Rózsa (Pálmonostora) és Hajdú Répa Péter (Csengele) visszaemlékezései 1993-ban.
- ¹² Török Ferencné: Csengele földművelésének története régen és napjainkban (szakdolgozat, 1962)